

Тараненко Ю.О., доцент кафедри економіко-правових дисциплін НАВС, к.е.н., доцент

ПРОБЛЕМИ У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ СУЧАСНОГО БАНКУ

Серед великої кількості проблем, які пов'язані з організацією і діяльністю банків та потребують свого вирішення, одні з найбільш важливих зосереджені у сфері управління кредитним ризиком.

Не випадково питання сутності кредитного ризику та управління ним сьогодні є актуальним для кредиторів різних рівнів, а особливо, для фінансово-кредитних установ. Ще на стадії визначення умов кредитного договору, і впродовж терміну його дії постає питання про вибір методів зниження ризиків, в тому числі кредитного. Ефективне управління рівнем кредитного ризику повинно включати ряд етапів, починаючи з виявлення факторів, що впливають на нього, і закінчуючи постійним моніторингом ризику. Моніторинг необхідно проводити регулярно, безперервно, постійно уточнюючи рівень кредитного ризику. Рівень конкретного ризику банку, пов'язаний з тією чи іншою подією, постійно змінюється, що відбувається внаслідок динамічного характеру зовнішнього оточення банків, впливу зовнішнього середовища. Це змушує банк постійно уточнювати своє місце і оцінку ризику своєї діяльності на ринку, переоцінювати відносини з клієнтами і якість власних активів і пасивів, а отже, вибирати оптимальну політику у сфері управління кредитними ризиками. Однак, цей вибір не є простим, що обумовлено цілою низкою існуючих проблем.

Виділимо основні з них. В першу чергу - це проблеми, що пов'язані із факторами зовнішнього середовища, які несуть у собі найбільшу загрозу і майже повну відсутність можливостей банків вплинути на неї, а саме:

- політична нестабільність. Виникають ризики, які обумовлені зміною політичної обстановки (воєнні дії на території країни, закриття кордонів, заборона ввозу або вивозу товарів в інші країни, фінансові санкції, кредитні обмеження тощо). Такі ризики несприятливо впливають на результати діяльності підприємств, а отже сприяють збільшенню ймовірності настання кредитного ризику у банківської установи. На сьогоднішній день в Україні політична нестабільність виражена у всіх її проявах. Має місце неоголошена (гібридна) війна з боку Росії. В анексованому Криму повністю паралізована діяльність усіх суб'єктів української економіки, в т.ч. банків, шляхом їх «націоналізації» з боку агресора. Втрати української економіки ще й досі точно не пораховані, але за попередніми оцінками сягають мільярдів доларів США.

На території Донецької та Луганської областей з квітня 2014 року ведуться бойові дії, що мають наслідком руйнування відповідної інфраструктури, закриття підприємств, обмеження

нормального функціонування державних установ, банків та інших господарюючих суб'єктів. Втрати також мільярдні;

- економічна нестабільність - загальний стан економіки. Відсутність проведення реформ, подальша тотальна корупція, події в АР Крим та воєнні дії на сході України стали основною причиною прискорення зниження ВВП; - професійна некомпетентність керівництва НБУ та Уряду має наслідком нестабільність грошово-кредитної сфери, значну девальвацію гривні, стрімку інфляцію, недовіру населення до банківської системи, значний відтік депозитів з банків, величезні труднощі у залученні банками нових коштів, валютні спекуляції, стрімке зростання кількості ліквідованих банків і т.і.

Актуальною залишається проблема відсутності кваліфікованих спеціалістів не тільки на макро, а й на мікрорівні. Для ефективного управління кредитним ризиком потрібні спеціалісти, обізнані не лише у сфері банківської справи, а спеціалісти широкого профілю, які володіють знаннями з області статистики, фінансів, математичного моделювання та ін.

Повне уникнення кредитних ризиків неможливе, тому малоімовірною видається ситуація, коли абсолютно всі кредити, видані банком, є безпроблемними. У процесі подолання ситуацій, які заважають своєчасному поверненню кредитів, має виховуватись штат кредитних співробітників банку, освіта і досвід яких є достатніми у справі зниження кредитних ризиків. Тому виняткова увага до персоналу кредитних органів банку необхідна як з боку керівників банку, так і з боку Спостережної ради банку та його акціонерів. Так званий «людський» чинник управління кредитними ризиками, поряд із правильною організацією кредитної роботи банку, є вирішальним. Невирішеність зазначеної проблеми породжує наступну - відсутність системного підходу до управління ризиками. На нашу думку, система управління банківськими ризиками повинна включати в себе: виявлення, аналіз вимірювання ризиків; встановлення нормативів і лімітів (максимально допустимого рівня ризику); організаційна структура управління ризиком; методи управління ризиком і зменшення його рівня; методика вимірювання ризиків.

Досягнення успіхів у тій сфері діяльності, яка характеризується ризиковістю, потребує створення та розвитку системи управління ризиками. З їх допомогою керівництво банку зможе виявити, оцінити, проаналізувати та проконтролювати той чи інший ризик.

Наступною проблемою, яка потребує уваги та вирішення, є відсутність високоліквідних об'єктів застави.

Надійне забезпечення кредиту у формі застави чи гарантій може певною мірою компенсувати деяку невідповідність з іншими критеріями. Проте, слід пам'ятати, що не можна надавати кредити лише під заставу. Необхідно брати до уваги такі чинники: якість і ліквідність застави і реальність вилучення застави в законному порядку; співмірність ринкової вартості застави і розміру кредиту;

періодичність її перегляду. Найліквіднішим видом застави є нерухомість, але в Україні на сьогоднішній день ринок нерухомості знаходиться в стані «паралічу».

Ще одна з актуальних проблем у сфері управління кредитним ризиком сучасного банку, на яку ми звернемо увагу та проаналізуємо, - відсутність всебічної та достовірної інформації про позичальника та його господарський стан на момент видачі кредиту, а також про прогноз його зміни.

У деяких країнах банки отримують достовірну інформацію про клієнтів, користуючись послугами спеціальних фірм (кредитних бюро, агентств), які володіють даними про кредитоспроможність юридичних і фізичних осіб - отримувачів кредитів. Особливо цінними є відомості про потенційного позичальника, одержані від тих, хто раніше мав із ним ділові контакти. Передача і використання банками інформації про кредитоспроможність клієнтів передбачає встановлення на законодавчому рівні певних норм, правил і принципів обміну інформацією.

З метою врегулювання даного питання 01.06.2010 р. Верховною Радою України прийнято Закон України «Про захист персональних даних». Даний Закон регулює правові відносини, пов'язані із захистом і обробкою персональних даних, і спрямований на захист основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на невтручання в особисте життя, у зв'язку з обробкою персональних даних.

Закон поширюється на діяльність з обробки персональних даних, яка здійснюється повністю або частково із застосуванням автоматизованих засобів, а також на обробку персональних даних, що містяться у картотеці чи призначені до внесення до картотеки, із застосуванням неавтоматизованих засобів.

Захисту комерційних банків від кредитного ризику значною мірою сприяло б створення за участю НБУ та кредиторів спеціальної картотеки непорядних позичальників. Для повноцінного функціонування картотеки непорядних позичальників необхідно, щоб комерційні банки надавали Національному банку звіти про таких клієнтів. Безумовно, банки повинні мати право вільного доступу до цієї бази даних.

Відповідно до Закону України «Про організацію формування та обігу кредитних історій» визначено правові та організаційні засади формування і ведення кредитних історій, права суб'єктів кредитних історій та користувачів бюро кредитних історій, вимоги до захисту інформації, що складає кредитну історію, порядок утворення, діяльності та ліквідації бюро кредитних історій.

Бюро кредитних історій - юридична особа, виключною діяльністю якої є збір, оброблення, зберігання, захист і використання інформації, яка складає кредитну історію. Основним видом діяльності бюро кредитних історій є ведення кредитної історії. Користувачами бюро кредитних історій можуть бути банки, небанківські фінансові установи та інші суб'єкти господарської діяльності, які надають майно в кредит або послуги з відстроченням платежу.

Бюро кредитних історій надають інформацію з кредитних історій у формі кредитних звітів, які містять інформацію, що відображає кредитну історію суб'єкта кредитної історії, та ведуть реєстр запитів щодо кредитних історій.

Заснування бюро кредитних історій допомагає вирішити низку надзвичайно важливих завдань.

По-перше, обмін інформацією між кредиторами зменшує ризик неплатежів за зобов'язаннями, а також мінімізує втрати кредиторів, пов'язані із шахрайством або надмірним кредитним зобов'язанням.

По-друге, бюро мають позитивний вплив на позичальника, оскільки змушують останнього уникати появи негативної інформації у своїй кредитній історії і сумлінно виконувати власні зобов'язання, оскільки банки передаватимуть до бюро інформацію про прострочення платежу або непогашення кредиту.

По-третє, зменшуються витрати, пов'язані зі збиранням інформації про особу, яка звернулася за отриманням кредиту, оскільки це завдання перекладається з працівників кредитора на бюро кредитних історій.

По-четверте, зростає конкуренція на кредитному ринку, оскільки окремі великі фінансові установи позбавляються монополії на володіння фінансовою інформацією про своїх клієнтів, що розширює можливості позичальника щодо отримання кредиту.

По-п'яте, із зменшенням кредитного ризику зростає коло потенційних позичальників та обсяг кредитних операцій, оскільки банківські установи будуть впевнені у кредитоспроможності своїх клієнтів, що надасть їм можливість збільшити обсяги кредитування.

Однак досвід роботи бюро кредитних історій виявив цілу низку проблем:

- джерела інформації, з яких кредитні бюро отримують свої дані, є проблематичним, адже найчастіше банки не надають необхідну інформацію або надають її у досить обмеженому об'ємі (наприклад лише щодо несумлінних платників);
- Національна комісія із регулювання ринку фінансових послуг не має достатніх інституційних можливостей для здійснення контролю та регулювання у цій сфері, що негативно впливає на розвиток ринку. Тож ці функції мають бути передані НБУ, що має більший досвід регулювання та контролю у банківському секторі;
- недосконалість системи захисту інформації, що є в розпорядженні бюро кредитних історій. Вирішення даної проблеми потребує внесення змін до діючого законодавства.

На даний момент в Україні функціонує також створена НБУ єдина інформаційна система «Реєстр позичальників», яка фіксує інформацію про боржників, що мають прострочення за кредитами. На сьогодні її використовують понад 100 банків. Також зареєстровано 7 кредитних

бюро. У цілому на теперішній час діяльність існуючих бюро кредитних історій є досить ефективною, але потребує певного вдосконалення.

Можемо виділити наступні напрями вдосконалення діяльності бюро кредитних історій: формування ними інформаційної бази у вигляді єдиного центру кредитних історій; створення кредитними бюро єдиної скорингової системи для комерційних банків; удосконалення законодавчої бази, шляхом внесення змін до Закону України «Про організацію формування та обігу кредитних історій»; здійснення банками роз'яснювальних заходів для позичальників щодо важливості формування ними кредитних історій.

Необхідність функціонування бюро кредитних історій в банківській системі України не викликає сумнівів. В усьому світі вони стали необхідним елементом нормально функціонуючого кредитного ринку та важливою складовою його інфраструктури. Таким чином, на сьогоднішній день перед банківськими установами в процесі управління кредитним ризиком постає ряд проблем об'єктивного та суб'єктивного характеру, подолання яких сприятиме стабільному розвитку банківської системи України.

Павлов Д.М., доцент кафедри економіко-правових дисциплін НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Організаційно-правові засади модернізації системи цивільного захисту України

Закінчення періоду «холодної війни» внаслідок розпаду світової системи соціалістичної «співдружності» не стало підставою для зникнення воєн у світі. Нажаль, нова епоха співіснування стала ще менш передбачуваною. Такі фактори, як зростання терористичної загрози, високий рівень техногенного навантаження, різка зміна клімату та поява нових епідемій, кинули людству абсолютно нові виклики і поставили його під пряму загрозу самознищення. Сьогодні, коли з'явилися реальні підстави до відродження «холодної війни» з огляду на події на сході України, а також з огляду на щораз частіші проявлення різних стихійних лих та техногенних катастроф, світова спільнота має переосмислити підходи до забезпечення суспільної безпеки, але й знайти нові механізми протидії низці нових загроз, які мають щораз більш диверсифікований характер зі щораз менше передбачуваними наслідками [1].

Серед найбільших загроз сьогодення для людства є безперечно епідемія Ебола та третя світова війна, яку провокує самопроголошена "Ісламська Держава" через здійснення нею воєнних терористичних акцій. Крім того, спровокований зовнішніми силами воєнний конфлікт в Україні — це теж один з ризиків, який може мати катастрофічні наслідки не лише для України, але й для країн ЄС та Європи загалом. Варто звернути увагу на те, що всі загрози, як і нова потенційна